

Uchwała z dnia 9 kwietnia 2010 r., III CZP 14/10

Sędzia SN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Dariusz Dończyk

Sędzia SN Barbara Myszka

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku "L.C." sp. z o.o. w O. przy uczestnictwie Zbigniewa Seweryna Z. o zakaz prowadzenia działalności gospodarczej, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 9 kwietnia 2010 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu postanowieniem z dnia 14 stycznia 2010 r.:

„Czy roczny termin do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu z art. 373 Pr.u.n. rozpoczyna bieg od oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 Pr.u.n. także w stosunku do osoby, która ze swej winy, będąc zobowiązana z mocy ustawy, nie złożyła takiego wniosku w terminie 2 tygodni od dnia powstania podstawy do ogłoszenia upadłości, a następnie utraciła status członka zarządu i od ponad roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości nie pełniła tej funkcji?”

podjął uchwałę:

Jeżeli dłużnik nie złożył wniosku o ogłoszenie upadłości w ciągu roku od dnia, w którym obowiązany był to uczynić, roczny termin przewidziany w art. 377 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.), w brzmieniu obowiązującym przed dniem 2 maja 2009 r., do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu z art. 373 tej ustawy biegnie od dnia uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego wszczętego z wniosku wierzyciela albo od dnia oddalenia tego wniosku na podstawie art. 13 ustawy.

Uzasadnienie

Uczestnik Zbigniew Z. pełnił funkcję członka zarządu spółki z o.o. "P." (obecnie "S.") do dnia 30 sierpnia 2004 r. Pomimo wykazania straty w działalności spółki za 2002 r., uczestnik nie złożył wniosku o ogłoszenie upadłości spółki. Wniosek taki złożył wierzyciel spółki dopiero w grudniu 2008 r., lecz postanowieniem z dnia 17 lutego 2009 r. został on oddalony na podstawie art. 13 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 373, ze zm. – dalej: "Pr.u.n."), gdyż majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarczał na zaspokojenie kosztów postępowania. W dniu 4 marca 2009 r. wierzyciel złożył wniosek o orzeczenie wobec uczestnika zakazu prowadzenia działalności gospodarczej oraz pełnienia określonych funkcji w podmiotach gospodarczych przez okres 10 lat.

Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu postanowieniem z dnia 16 czerwca 2009 r. oddalił ten wniosek jako złożony po upływie rocznego terminu prekluzyjnego przewidzianego w art. 377 Pr.u.n., liczonego od dnia odwołania uczestnika z funkcji członka zarządu. Uznał, że tylko ten termin może wchodzić w rachubę, gdyż po zaprzestaniu pełnienia funkcji w spółce uczestnik utracił możliwość złożenia wniosku o ogłoszenie jej upadłości.

Przy rozpoznawaniu apelacji wierzyciela Sąd Okręgowy powziął wątpliwość, sprowadzającą się do pytania, czy w ustalonym stanie faktycznym roczny termin do złożenia wniosku o zakazanie prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestnika należy liczyć od zaprzestania pełnienia przez niego funkcji członka zarządu niewypłacalnej spółki, czy od daty oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości tej spółki, i przekazał ją do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Termin, którego dotyczy zagadnienie prawne został z dniem 2 maja 2009 r. przedłużony ustawą z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 53, poz. 434 – dalej: „ustawa nowelizująca”) i wynosi obecnie trzy lata. Ponieważ jednak wniosek w niniejszej sprawie został złożony przed wejściem w życie tej ustawy, ma zastosowanie art. 377 Pr.u.n. w brzmieniu poprzednim, przewidującym termin roczny.

Wątpliwości co do początkowej daty liczenia rocznego terminu z art. 377 Pr.u.n. pojawiły już znacznie wcześniej. Wiążą się one z tym, że w przepis ten

przewiduje liczenie początku tego terminu od różnych zdarzeń. Zgodnie z jego treścią sprzed nowelizacji, nie orzeka się zakazu, o którym mowa w art. 373, jeżeli postępowanie w tej sprawie nie zostało wszczęte w terminie roku od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13, a gdy nie złożono wniosku o ogłoszenie upadłości, od dnia, w którym dłużnik obowiązany był taki wniosek złożyć. Stosownie zaś do art. 373 ust. 1 pkt 1, orzeczenie zakazu pozbawienia prawa działalności gospodarczej następuje w stosunku do osoby, która ze swej winy, będąc do tego zobowiązana z mocy ustawy, nie złożyła – w terminie dwóch tygodni od dnia powstania podstawy do ogłoszenia upadłości – wniosku w tym przedmiocie. Podstawowa wątpliwość, jaką podnoszono na tle obu tych przepisów dotyczy sytuacji, w której wniosek o orzeczenie zakazu przewidzianego w art. 373 ust. 1 pkt 1 został zgłoszony w stosunku do osoby, która na skutek zaprzestania sprawowania funkcji członka zarządu spółki utraciła legitymację do wystąpienia z wnioskiem o ogłoszenie upadłości, ze względu na upływ terminu określonego w tym przepisie. Argumentowano, że trudno zaaprobować rozwiązanie, które przesunęło termin do nałożenia sankcji ustanowionej w art. 373 Pr.u.n. na czas nieokreślony, zależny wyłącznie od podjęcia inicjatywy do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez wierzycieli niewypłacalnej spółki.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ukształtował się pogląd, podzielany przez większość doktryny, że określony w art. 377 Pr.u.n. roczny termin do wystąpienia o orzeczenie zakazu, o którym mowa w art. 373 Pr.u.n., jest terminem zawitym i biegnie od dnia, w którym dłużnik był obowiązany złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości, tylko wtedy, gdy takiego wniosku nie złożyły inne osoby uprawnione, a w szczególności wierzyciele. Jeżeli jednak wniosek o ogłoszenie upadłości został przez wierzyciela złożony, choćby po upływie terminu przewidzianego w art. 373, roczny termin do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu liczy się od umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku na podstawie art. 13 Pr.u.n. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2006 r., III CZP 13/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 8 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2006 r., V CSK 54/06, nie publ., z dnia 10 listopada 2006 r., I CSK 218/06, nie publ., z dnia 17 stycznia 2007 r., II CSK 330/06, "Izba Cywilna" 2008, nr 12, s. 45 oraz z dnia 12 grudnia 2007 r., V CSK 321/07, nie publ.). Sąd Najwyższy powołał się głównie na wykładnię gramatyczną art. 377, wspierając ją argumentacją

funkcjonalną. Podkreślił, że przyjęcie zróżnicowanego sposobu liczenia terminów było w art. 377 ustawy zabiegiem celowym, gdyż chodziło o stworzenie wnioskodawcy realnej możliwości złożenia wniosku o zastosowanie sankcji wobec dłużnika, który poważnie naruszając reguły uczciwego obrotu, mógł jednocześnie zataić istnienie podstawy do ogłoszenia upadłości.

W judykaturze zaprezentowano także stanowisko zmierzające do czasowego ograniczenia możliwości wystąpienia przez wierzyciela z wnioskiem o zastosowanie sankcji przewidzianej w art. 373 Pr.u.n. W postanowieniach z dnia 7 lutego 2008 r., V CSK 424/07 (OSNC 2009, nr 4, poz. 59) oraz z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 239/08 (nie publ.). Sąd Najwyższy przyjął, że złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości przesuwają początek biegu terminu określonego w art. 377 ustawy na chwilę prawomocnego umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 ustawy, ale nie oznacza to ani przywrócenia, ani przedłużenia tego terminu, jeżeli bowiem nie wszczęto postępowania upadłościowego w terminie roku, od dnia, w którym wniosek w tym przedmiocie obowiązany był złożyć dłużnik, niemożliwe staje się powołanie w przyszłości na okoliczności określone w art. 373 ust. 1 pkt 1-4 ustawy, zaistniałe w tym okresie.

Pogląd ten nie uzyskał jednak akceptacji; Sąd Najwyższy wyjaśnił, że dwutorowość liczenia terminu przewidzianego w art. 377 Pr.u.n. uzasadniona jest tym, że wierzyciel nie ma zwykle możliwości przeprowadzenia oceny, czy dłużnik znajduje się w sytuacji uzasadniającej zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości, w związku z czym może wejść z nim w stosunki gospodarcze nawet po upływie rocznego terminu, w którym osoby powołane do reprezentowania jego kontrahenta miały obowiązek złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości. Prowadziłoby to do tego, że wierzyciel zostałby pozbawiony w ogóle możliwości skutecznego wystąpienia o orzeczenie zakazu, skoro przyczyny uprawniające do tego uległy sprekludowaniu, zanim uzyskał możliwość złożenia wniosku w tym przedmiocie, co jest rozwiązaniem niedopuszczalnym (postanowienie z dnia 4 marca 2009 r., IV CSK 423/09). Sąd Najwyższy uznał również, że potwierdzeniem woli ustawodawcy utrzymania stanu dwutorowości liczenia terminu do wystąpienia z wnioskiem o orzeczenie zakazu z art. 373 Pr.u.n. była nowelizacja art. 377, mająca na celu zapewnienie wierzycielowi realnej, możliwości złożenia wniosku o zastosowanie przeciwko nieuczciwemu dłużnikowi sankcji z art. 373 Pr.u.n. W wyniku dokonanej

zmiany termin do wystąpienia o zastosowanie tej sankcji został przedłużony do trzech lat w sytuacji, w której nie zgłoszono wniosku o ogłoszenie upadłości, przy czym termin trzyletni liczy się od dnia, w którym dłużnik obowiązany był do wystąpienia z wnioskiem o ogłoszenie upadłości (postanowienie z dnia 13 stycznia 2010 r., II CSK 364/09, nie publ.).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym zagadnienie prawne przychylił się do stanowiska dominującego w judykaturze, zgodnie z którym tylko wówczas, gdy żaden z wierzycieli nie chce podjąć próby dochodzenia swoich roszczeń w postępowaniu upadłościowym, ograniczając się do żądania wykluczenia dłużnika z obrotu gospodarczego, nie ma powodu ani możliwości, aby liczyć termin do wystąpienia z żądaniem orzeczenia zakazu od innej chwili niż powstanie po stronie dłużnika obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Należy przy tym podkreślić, że z treści art. 377 wynika, iż drugi początkowy termin jest traktowany przez ustawodawcę jako wyjątek od zasady, tj. liczenia terminu od daty wiążącej z wszczętym postępowaniem upadłościowym. Jeżeli zatem któryś z wierzycieli zainicjował to postępowanie, roczny termin do złożenia wniosku o orzeczenie zakazu przewidzianego w art. 373 ust 1 Pr.u.n. biegnie od dnia zakończenia lub umorzenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 Pr.u.n. Rozwiązanie to nie jest ani nadmiernie rygorystyczne, ani nie może być kwestionowane wyłącznie z punktu widzenia interesu dłużnika. Ustawodawca świadomie nadał priorytet interesowi społecznemu i względom natury prewencyjnej, które dla dobra, jakim jest bezpieczeństwo obrotu gospodarczego usprawiedliwiają orzeczenie sankcji przewidzianej w art. 373 Pr.u.n. w stosunku do nieuczciwego uczestnika tego obrotu. Nie można też podzielić stanowiska, że przyjęta wykładnia prowadzi do naruszenia zasady równości wobec prawa. Podnosi się, że w wypadku dłużnika będącego osobą fizyczną, może on uniknąć orzeczenia zakazu określonego w art. 373 ust. 1 Pr.u.n., jeżeli zaprzestanie działalności gospodarczej i uzyska wykreślenie z ewidencji tej działalności (art. 8 Pr.u.n.). Taka możliwość rzeczywiście istnieje, lecz wynika nie z powodu zamierzonego zróżnicowania sytuacji prawnej byłych reprezentantów podmiotu gospodarczego będącego spółką prawa handlowego w stosunku do osoby fizycznej – byłego przedsiębiorcy, lecz z oczywistego względu, że – zgodnie z art. 8 Pr.u.n. – po upływie roku od wykreślenia z ewidencji działalności gospodarczej osoba fizyczna traci zdolność upadłościową, a zatem po tym terminie wszczęcie w

stosunku do niej postępowania upadłościowego jest niedopuszczalne. Ocena takiego rozwiązania z punktu widzenia zasad słuszności, uzasadnia postulować rozważenia możliwości dostosowania sytuacji byłego przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną do sytuacji byłych reprezentantów osoby prawnej, a nie odwrotnie.

Z tych względów orzeczono, jak w uchwale (art. 390 k.p.c.).